

הרב עמרם בלוי

ירושלים תובב"א

רבנות וחסידות: הרבנים החסידים למשפחת קלאצקין

1. אב הרבנים: רבי נפתלי הירץ

רבות נכתב על הרב הגאון החסיד רבי נפתלי הירץ קלאצקין, מחבר ספר 'אילה שלוחה' ובניו הרבנים¹. במאמר זה לא באתי לחדש דבר, אלא להראות עד כמה חסידות חב"ד הייתה מנת חלקם, ועד כמה היו האב ובניו מקושרים לאילנא דחיי, רבותינו הקדושים לדורותיהם: אדמו"ר הצ"צ, אדמו"ר רבי ישראל נח מניעזין, אדמו"ר רבי חיים שניאור זלמן מלאדי, ובנו אדמו"ר רבי יצחק דובער (המהר"ד), אדמו"ר הרש"ב ואדמו"ר הרי"ץ².

¹אוצר החכמה

רבי נפתלי הירץ נולד בעיר דווינסק בר"ה שנת תקפ"ג, לאביו ר' נתן מגזע קודש של רבנים ופוסקים. בגיל שמונה החל לנדוד למקום תורה, והגיע עד לפרשבורג לשיבה הרמה של מרן החתם סופר, ויצק מים על ידיו עד להסתלקותו בשנת ת"ר. לאחר מכן המשיך בנדודיו, ובמהלכן התוודע לבנו של אדמו"ר הזקן רבי חיים אברהם נ"ע, ולתלמידי רבנו הזקן רבי זלמן זעזמער ור' יחזקאל דרויאר³, שמהם הושפע ודבק בדרך החב"ד. התקשר לרבנו בעל הצמח צדק ואף הוסמך ממנו. כמו כן למד אצל הרה"ח רבי יהודה ליב בטלן והוסמך גם על ידו. בין רבותיו בתורת החסידות נמנים גם הרבנים החסידים רבי הלל מפאריטש ור' אלי יוסף ריבלין⁴. בשנת תר"ז התקבל לרב בעיר אושפאל ושימש ברבנות במשך עשר שנים, ואח"כ בעיר שימבארג במשך שבע ושלושים שנה, עד ליום הסתלקותו ביום ב' ר"ח שבט תרנ"ד.

1) המפורסם שבין בניו, ה"ה הרה"ג רבי אליהו קלאצקין רבה של לובלין ובסוף ימיו בירושלים, אבל דווקא הוא לא היה לו קשר עם עולם החסידות. לכן מאמר זה יתרכז רק בבניו הרבנים שהלכו בדרך החסידות. המאמר המקיף ביותר על רנ"ה ובניו הוא מאמרו של הרב משה זעירא, 'ישורון' טו. אולם ראה גם הרב חד"א טיפענברון, זכרון לראשונים, 'קובץ הערות ובאורים גליון ה' נ.י. תשס"ה. כמו"כ ראה הרב יוחנן גורארי, 'אהלי ליובאוויטש' אדר ב' תשנה', עמ' 51. וכן בספר 'אהלי שם' לפי המפתחות.

2) לשם כתיבת המאמר השתמשתי בעיקר בארכיון קלאצקין בספריה הלאומית וכל הציטוטים הבאים במרכאות, ולא מצוין מקור אחר, משם לקחתים.

3) ראה עליהם 'בית רבי' חלק א' פרק כו.

4) ראה את דברי ההקדמה לספר 'אילה שלוחה' ע"י בן המחבר שמונה עשרות רבנים וגדולי תורה וחסידות מהם קיבל תורה רנ"ה.

היה גאון בתורה, ונשא ונתן עם רבנים יושבי על מדין בשאלות הלכתיות, וחלק מתשובותיו כונסו בספר 'אילה שלוחה'⁵. מלבד גאונותו בתורה התנהג בדרך חסידות חב"ד, היה מאריך בתפילה והיה דורש דא"ח ברבים ואף היה מפיץ מעיינותיו בכפרים סביב עירו, כפי שכותב בנו הרה"ח רבי משה צבי⁶: "...וכשהריח ביראת ה' בדרך החסידות לא זו מלחבב דרך הקודש ולא מש מאהלו לדרוש דרושים נלהבים... ומדי שבת בשבתו... נטע דא"ח בלב רבים מהסרים למשמעתו...".

מתוך עיון בספרו ובכתביו נראה, שהיה לו קשר אמיץ עם רבנו בעל הצמח צדק, שכן אנו מוצאים שאלות שהופנו לאדמו"ר הצ"צ, ותשובתן בצדן. גם נשא ונתן עם האדמו"ר רבי ישראל נח מניעזין, עם האדמו"ר רבי יצחק דובער מלאדי. ועם הרבה מרבני אנ"ש, ה"ה הרה"ג הרה"ח רבי יהודה ליב בטלן, אב"ד דווינסק, ר' צבי דוד לאטקר אב"ד האמלי, ר' פייביל רפפורט מדווינסק, ר' חיים מפאנדיל ועוד.

כדי לעמוד על התבטלותו של רנ"ה לרבנו בעל הצ"צ, נביא פרשה אחת הנידונה בספרו 'אילה שלוחה', בה היה מעורב אדמו"ר הצ"צ.

[א] פרשת השו"ב מאושפאל

לפרשה זו מוקדשת בספרו שלושה סימנים, בסימן ה' מביא את הבעיה ופסק דינו. בסימן ו' מביא את תשובת אדמו"ר הצ"צ החולק על פסקו. ובסימן ז' מביא את השגותיו על דברי הצ"צ.

אילה שלוחה סימן ה

ע"ד השו"ב המופלג דפ"ק אושפאל מ' גרשון... אשר כתב ספרים תפילין ומזוזות, וכתב בפה ג' ס"ת. אחת הגיה ותיקן בעצמו פעמיים, ואחר הגהתו ותיקונו נמצאה פסולה. ואחת הגיה ג"כ אחר כתיבתו, ואמר שהיא כשרה, ובקריאת שבת ראשונה נמצא שלא דקדק בחסור ויתור. ואחריו הגיה מגיה ונמצאו הרבה טעויות. ושוב הגיה ותיקן ס"ת אחרת בפה, ונמצאה פסולה. וחזר ותיקן אותה ונמצאה פסולה... ותפילין כמה וכמה אשר הובאו לפני היו פסולים משום חסור ויתור... ושלושה מזוזות הובאו לפני מהבית דירה שלו, אשר היו קבועים בפתחו, יחדל הרואה להאמין שיצאו מתח"י.

(5) הופיע בשתי מהדורות, מהדורה אחת מקוצרת, ורשה שנת תרנ"ז. ומהדורה נוספת מורחבת, ורשה תרע"ב.

(6) בהקדמת בן המחבר בספר 'אילה שלוחה'.

והנה מכ"ז נראה וניכר שאינו מכין את לבו למלאכת שמים, ואיננו חושש לחומר לא תשא, וביטל הרבים ממצות עשה. ע"כ יש לעיין אם כשר להיות שו"ב", ואחרי פלפול ארוך מגיע למסקנה שחשוד על כמה לאוין, חשוד גם על שו"ב לכן פסק ששחיטתו פסולה. וממשיך "והנה כבר כתבתי לכ' הה"ג זקן ובעל הוראה כ' מוה"ר אהרן סגל אב"ד דק"ק ווילקאמיר, ומדד לו במידה גדושה שדין מומר להכעיס יש לו שהכשיל הרבים הרבה מאד.

אילה שלוחה סימן ו

הנה הה"ג בעל פתחי תשובה האבד"ק אוטיאן התאמץ בכל עוז להכשיר את השו"ב, ונעתר לגודל בקשתו הרה"ג מוהר"א האבד"ק ווילקאמיר לחזור מדבריו הראשונים. ואחר חליפות כל הדברים נשלחו כל הניירות לכבוד קדושת אדמו"ר, המנורה הטהורה, הגאון האמיתי, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, רשכבה"ג כקש"ת מרן מ"מ מליבאוויטש וזה תשובתו. מכתבכם ע"י המוכ"ז הגיעני נידון השו"ב וגם כי דברי הה"ג בעל פתחי תשובה שי' ומה שהסכים עמו הרב מוהר"א מוילקאמיר שי' א"צ [אין צריך] הדבר לדידי... לכן נראה נכון כפסק הרב בעל הפתחי תשובה שהסכים לו גם הה"ג מוהר"א מוילקאמיר, ואף שאינם צריכים להסכמתו. ומ"מ כיון שיצא מכשול מתח"י בענין כתיבת תו"מ [תורה תפילין ומזוזות] נכון שיקבל עליו דברי חברות שיהי' זהיר בעניני שו"ב עצהיו"ט [על צד היותר טוב].

אילה שלוחה סימן ז

בסימן זה, חוזר רבי נפתלי הרץ ומקשה על הצ"צ וכותב:

להיות כי לא זכיתי להבין דברי קדשו של כ"ק אדמו"ר בכמה דברים בתשובה זו רשמתי מה שנשאר אצלי בצ"ע והיו אלה הדברים ג"כ לפני כ"ק אדמו"ר... ומביא בארוכה את כל השגותיו, אך לא משנה את פסק הדין של הצ"צ.

אולם עיון בתוך כתב ידו אשר נשאר גנוז, נראה שהפרשה לא הייתה פשוטה כפי שהיא מופיעה בספרו, וכי לכתחילה אדמו"ר הצ"צ הסכים לפסקו של רנ"ה, ורק אח"כ חזר בו. עם כל זה קיבל את הדין, והעמיד את דברי הצ"צ בספרו כמשנה אחרונה.

(7) כאן מפלפל הצ"צ ואף מביא את דברי רנ"ה.

וכך מתאר רנ"ה את השתלשלות הדברים, לפני שקיבל את תשובת הצ"צ בכתיה"ק, באגרת ששלח לחברי בית הדין בדענבורג:

"בעזה"ש יום ג' כ' מרחשון שנת אך אמת קנה [תרי"ז] לפ"ק פה אושפאל

שפעת שלומים וחיים יושג לכבוד הרבנים המאוה"ג המופלגים בתו"ר
 החריפים ובקיאים הור"ח המפורסמים ה"ה כבוד הרב הגדול מוה"ר פייבל נ"י
 האב"ד דק"ק דענאבורג⁹ והשני בדומה לו ה"ה הרב וכו' מוהר' אלי' אהרן נ"י
 מו"ץ בק"ק גריווע¹⁰ ובצרוף הרבנים החו"ב ומו"ץ דק"ק דענאבורג היושבים על
 מדין בי דינא רבא דשם, ה' עליהם יחיו

[כאן מביא את דברי השאלה כפי שהם כתובים בדפוס, ומוסיף דברים אלו
 שלא נכנסו לדפוס]

...והנה כתבתי דברי שאלתי לכ"ק אדמו"ר הגאון שליט"א, ולא זכיתי
 להשיג תשובתו הרמתה בכת"ק, רק אמר להמוביל מכתבי, שא"א להכשירו
 לשו"ב, במעמד ששה אנ"ש ותיקים אשר שפת אמת בפיהם. וארבעה אנשים
 המה בק"ק גריווע, ה"ה משה נחום חתנו של הרב דגריווע, ומו"ה סענדר ומו"ה
 אלעזר מקופאשאק מלמדים בק"ק גריווע, והרביעי לא ידעתי שמו, (וסי' אמר
 השליח שמוהר"ר נחום הנ"ל דרש מאדמו"ר י' אודות ג' זוגות תפילין אשר
 בבית אביו כת"י השו"ב הנ"ל). וכבר קבלתי בעצמי עדות שנים מהם במעמד
 הרב דגריווע נ"י, וכבר הודיע השליח את כל תורף דברי אדמו"ר שליט"א,
 ואעפ"כ השוחט אינו ציית, ולא ישמע לזה ושוחט בשאט נפש, כי תולה א"ע
 בהרב דאיטיאן הנ"ל המחזיקו באלמות גדולה אשר אין להעריך, כדי לחזק
 הוראתו כדרכם, ודאין דינא דכל מאן דאליים גבר, אף באתחזק לפסול מכח
 מעשיו, ושנפסל ע"פ מאמר קדישין וגזירת עירין אדמו"ר שליט"א.

והנה המאמינים בתורת אדמו"ר שליט"א והחרדים על דבריו, המה
 דחוקים מאד בבשר, ויש בזה מניעת שמחת שבת ויו"ט כי בפה אין שו"ב
 זולתו, ע"כ נפשם תדרשנו לעיין בעובדא דא, כי הכת המחזקים זה השו"ב הוא
 לבעבור שנתלים בהוראת הרב הנ"ל. ע"כ אין עוד עצה לפנינו רק להשמיע אלו
 הדברים לפני גדולי בעלי הוראה וישפטו בדעתם עפי' דתוה"ק והמורה יורה
 וכו' ועלינו יערה רוח הבורא.

(8) ר' פייבל רפפורט אב"ד דענאבורג מחשובי חסידי אדמו"ר הצ"צ.

(9) הרה"ג ר' אליהו אהרן ב"ר ארי' לייב מינץ, רב העדה משנת תר"ט עד הסתלקותו כח' שבט תרל"ח
 בימיו התבססה חסידות חב"ד בגריווע.

וזאת גודל בקשתינו למחול להשיבנו תשובתם הרמתה ע"י ציר מיוחד דא,
ושלא לעכב אותו כי איש עני הוא, ולמצוה רבה יחשב לכם. אלה ד' המשתחוה
מרחוק ומצפה לתשובתם הרמתה לפקוח עינים כו' ולהיות לנו למשיב נפש
ידיכם מלונ"ח

נפתלי הירץ בלא"א מוהר' נתן ז"ל מ"ץ מאושפאל

אינני יודע מה הייתה תשובת הרבנים אליו, אבל דבר אחד ברור כאשר הגיע תשובת הצ"צ
בכתב נכנע וביטל את פסיקתו. וראו עד כמה הדברים מגיעים.¹⁰

יש לשער שזאת הסיבה שבאותה שנה עזב רנ"ה את רבנות אושפאל, שבה שימש ר' גרשון
כשו"ב, ועבר לשימבארג.

[ב] הרבנות בוילקאמיר

בשנת תר"כ הסתלק רבה של העיר ווילקאמיר הרב ר' אהרן הלוי סגל¹¹, והחסידים
שבווילקאמיר רצו למנות רב נפרד לקהילת החסידים. אולם ראשי הקהל, שנמנו על מחנה
המתנגדים, לא הסכימו. ואז פרצה מחלוקת שרבני אנ"ש היו מעורבים בזה¹². והמתנגדים
הכריזו חרם על החסידים.

גם רנ"ה נזקק לבעיה זו, ומתוך דברי תשובתו שכתב להרה"ח רבי חיים מפאנדעל, נראה
הקשר האמין בינו לבין אנ"ש, והקנאות החסידית שבוערת בעצמותיו.

רנ"ה מצדיק את אנ"ש בדרישתם לרב נפרד לקהילתם בנימוקים הלכתיים, והנימוק
העיקרי הוא, שחסידים לא יכולים לסמוך על רב מתנגד כאשר הם מתדיינים עם בעל דין
מתנגד, כי הדין הנמנה על מחנה המתנגדים, חשוד להטות את הדין, מחמת שנאת המתנגדים
לחסידים. וכך הוא כותב בדברי תשובתו:

"...בעתים הללו שנתגברה שנאת המתנגדים ר"ל, ומי יאמר טהרתי לבי,

כל כה"ג אינו יכול למידן, כמש' בתשובות משכנות יעקב מהגאון מקרלין בסי'

10) בגנוז נמצאים שני העתקים של השאלה בכתב ידו, ויתכן מאד שלא הספיק לשלוח אותם עד שהגיע
תשובת הצ"צ בכתב.

11) מוזכר לעיל בפרשת השוי"ב מאושפאל.

12) על המחלוקת על הרבנות בוילקאמיר ראה 'זכרון יעקב' חלק ב' עמ' 51 ובעתון המליץ יג' תשרי
תרל"ג.

ז' חלק חו"מ, וממש' בשם הזוה"ק פ' בלק יעו"ש.¹³ וביותר ממש כאשר ראינו מרב א' שלהם שלא נתן שלום, ואין שנהא גדולה מזו כמבואר בחו"מ גבי איזהו אוהב כו'... וסהדי במרומים אם לא הייתי טרוד כ"כ כי הרחבתי בזה כאשר עם מערכי לבבי לעזרת ה' בגבורים, אמנם אם אין נסיעתי לוילקאמיר לנחוץ ימחול מעכ"ת להודיעני במכתבו ואוסיף ידי בעים רוחי... כי אצלי הדבר מוחלט עפי' ד"ת, שיוכלו אנ"ש לקחת מ"ץ בפ"ע להורות להם חוקי ה' ותורתו, ולהיות דיין שלהם לבצוע ריב שניהם ישמעו בין אחיהם". ולגבי החרם שהכריזו המתנגדים, מביא את דברי הריב"ש "שכיון שיצאו מכלל בני החבורה הרי יצאו ג"כ מן החרם"

לפי ר' יעקב ליפשיץ בעל ה'זכרון יעקב' נשלחו שלוחים לרבנו בעל הצמח צדק, והוא הורה לחסידיו לבטל בחירת של רב נפרד לחסידים, ושקטה הארץ.

[ג] נסיעותיו ללאדי

אחרי הסתלקות אדמו"ר הצמח צדק התקשר לכ"ק אדמו"ר רבי חיים שניאור זלמן (הרחש"ז) מלאדי, והיה נוסע ללאדי לשמוע חסידות, ולא עשה גדולה או קטנה בלי להתייעץ עמו. כך אנו רואים מתוך אגרותיו ואגרות בניו. והרי כמה דוגמאות:

באגרת מיום ב' חו"ב [חוקת בלק] שנת תרל"ח כותב: "...אי"ה ש"ק חו"ב אשבות בלאדי". כמו כן באגרת אחרת, כותב בנו ראובן לאחיו "...זה איזה שעות אשר כאדמו"ר הרב שי' בא אצלי... ואשר אץ לדרכו לנסוע ללאדי על ש"ק הבע"ל ע"כ יסע היום מפה".

"יום א' ער"ח מנ"א ברכת טוב לפק' [תרל"ט] "...זה היום שבועיים אשר נסעתי מביתי וש"ק פנחס הייתי בלאדי...". וכשהגיע בנו רש"ז לפרקו, ונכבדות דובר בו נסע להתייעץ עם אדמו"ר מלאדי כפי שכותב באגרתו לבנו ר' אליהו:

"יום א' לסדר דברים זך' תמוז תרל"ז

...כבר כתבתי לך מראמאנאו כי אחיך הנעלה מהרש"ז שי"נ נשאר בראמאנאו לגודל בקשת מחותני שינ' ולא הייתי כלל בלאדי. כי פ' קרח וחו"ב הי' אדמו"ר שי' באורשי, לבעבור כי אשתו הרבנית נסעה לשם לדרוש

13) ראה בספר 'משכנות יעקב' חו"מ סימן ז', 'בעל דין שחושד לדיין בשנהא, אם יכול לפוסלו לדינו' ושם מביא את דברי הזוהר פר' בלק בד"ה 'אבינו מת במדבר' שהחושד לדיין בשנהא יכול להוסיף עליו דיינים ואנשים שישמעו דינו. ראה גם שם בסי' יא' מביא את דברי הרמב"ן שיכול א' לומר להוסיף דיינים אפילו על ג' מומחים.

את"ח 1234567

ברופאים. ועל פ' חו"ב נסעתי עם מחותני שינ' לאורשי, ובש"ק קודם תפלת שחרית שחל"ח [שבקה חיים לכל חי] ומחמת שהי' אדמו"ר שי' בימי אבולו לא היה עת הכושר להתייעץ עמו אודות בני מהרש"ז שי"י

כאשר בנו רבי אליהו חיפש מקום רבנות, נרתם אביו לעזרתו ולשם כך אף נסע להתייעץ עם אדמו"ר מלאדי כפי שכותב:

"יום ה' לסדר פנחס, שנת יתברכ"ו [תרל"ח]

...ביום ו' עש"ק חו"ב [חוקת בלק] באתי ללאדי ושוחחתי אודתך הרבה עם אדמו"ר שי', והוא שש ועלז לטובתך, ואמר לי שמהראוי ונכון לפניך ק' גדולה, וכעת לא נשמע במדינתנו. ואודות וויטעבסק¹⁴, המבוכות רבות, לא ידעתי אם יוכל לבוא לפעולת אדם. גם אדמו"ר שי' א"ל [=אמר לי] שלא בקרוב יהי' ההשוואה בדעות חלוקות הרבים דשם אצל הבע"ב ואם יהי' מהצורך, הנני נעתר גם לבקשתך, אף נגד רצוני וטבעי. מהודות טשענטכאב הוטב בעיניו מאד"

לפנינו עוד אגרת בקשר לפעלו למען הרבנות של בנו ר' אליהו, וזיקתו ללאדי.

"יום ה' ל"ה למב"י לסדר בחוקותי יתברכ"ו לפק' [תרל"ח]

...הייתי נכון לנסיעתי כבקשתכם. רק ביום ו' עש"ק העבר קבלתי מכתב מראמאנאו, ומודיעים כי הרה"ג מהר"ז לנדא ישוב למקומו הראשון בויטבסק, ומזהירים אותי לבלתי להתראות עם הרב מלו' [מלובאוויטש]¹⁵ כי עי"ז יהי' קפידא גדולה בלאדי, הגם כי כבר פרשתי בשלום הרב מלו' ע"י איש נכבד מלו', והודעתיו כי אהי' במחיצתו.

אמנם להיות כי לפיה"נ אין הענין נחוץ לשעתו, יתאחר נסיעתי עד אחר חה"ש ואנהיג נסיעתי לראמאנאו, ושם נתיישב היטב ומשם אודיעך כד"ש".

כנראה שרק אחרי הסתלקות הרחש"ז מלאדי [ד' טבת תר"מ] העיז בנפשו לנסוע ללובאוויטש כפי שנראה מאגרת הבאה:

"יום ג' לסדר ויקרא שנת תרמ"א לפ"ק שימברג

... אקוה אי"ה בל"נ [בלי נדר] לעשות נסיעה אחר חה"פ [חג הפסח] ב"נ

14) באותה שנה התפנה כסא הרבנות בויטבסק כי הרה"ג רבי יקותיאל זלמן לנדא עבר לכהן כרב בפטרבורג, ורבנים רבים בקשו להתמנות לרבנות ויטבסק.

15) אדמו"ר מהר"ש מלובאוויטש זי"ע.

לְטוֹבֶתְךָ בְּתָקוֹת ה', וְאִקְוֶה לְהִתְמַהֵמָה בּוֹיִטְבֶּסֶק זֶמֶן מֵהָ עַד אֲדַע דְּבַר בְּרוּר מֵהֶם, וְגַם בְּלוּבֵאוֹוִיץ אֲשֶׁתְּדַל אִי"ה לְהַצִּיל מִפִּי דְּבַר אִמֶּת לְטוֹבֶתְךָ...".

בני רבי נפתלי הירץ

לרבי נפתלי הירץ היו ששה בנים כולם תלמידי חכמים לומדי תורה, והולכים בדרך החסידות וארבעה מהם שמשו ברבנות. ואילו הבן המפורסם ביותר ה"ה הרה"ג ר' אליהו קלצקין רבה של לובלין וירושלים, לא הלך בדרך זו.

אולם אביו ואחיו לא ויתרו לו ומאד השתדלו שימשיך בדרך אבות ויתעסק בלימוד החסידות. כך לדוגמא אנו רואים את אביו שולח לו ספר לקוטי תורה לאדמו"ר הזקן וכותב לו :

"...נזדמן לי כעת לקנות לקו"ת מאדמו"ר נ"ע במקח השווה ע"כ אני שולח לך...לא תדחוק א"ע לשלוח לי המחיר במזומן כי עיקר המחיר אצלי שיהא הס' הקדוש מצוי אצלך...".

באגרת אחרת הוא שואל לבנו על דבר לימוד החסידות שלו, ורבי אליהו עונה לו:

"...במכתבו העבר מצאתי בצד המכתב כתב ע"ד לימוד החסידות, בעתות שונים אני מעיין בלק"ת [=בלקוטי תורה] ואמרי בינה ותו"א [=ותורה אור] וכדומה".

נוסף לזה אנו רואים את רנ"ה משתדל מאד שר' אליהו יביא בספריו הרבים את דברי רבותינו הצ"צ ויוצאי חלציו וכה הוא כותב לו:

"בעזה"י ת יום א' לסדר מו"מ תרמ"ה לפ"ק שימבארג

...אהובי בני הנה שלחתי אליך פאשימיליה מכתבים מח"ת אשר הי' נמצא אצלי והי' רצוף ג"כ העתקה משני תשובות שלי מענין חליפין, ומענין חליבה ביו"ט. ועוד כתבתי אליך מכתב והיה רצוף בתוכו ג"כ ח"ת שלי מכמה ענינים ושו"ת, ולא השגתי ממך תשו' על קבלת הדברים, ופלא גדול בעיני ויש לי עגמ"נ מזה.

...גם היום הועתק איזה ענינים מח"ת שלי הלוטה פה וצויתי ג"כ להעתיק תשו' הגאון החסיד מהרי"נ [מורנו הרב ישראל נח] באדמו"ר [בן אדמו"ר] מאוה"ג [מאור הגולה] בעל צ"צ זצללה"ה, אשר לפי"ד אלו הדברים יוקירו את ספרך להרוות צמאון המשתוקקים לדבריו הק', כן ימצא חן בעיני המסתופפים

בצל הרה"ג מוהר"ר דובער נ"י מלאדי אשר כתבתי אליו תשו' בעניני עגונה דאיתתא...".

ר' אליהו לא שומע לו ואף אינו מביא מדברי הצ"צ ולא כלום¹⁶. גם אחיו ר' אברהם מתרעם עליו שאביו ואדמו"ר המהר"ד מלאדי מתפללים שאינו מביא מדברי הצמח צדק, וכותב לו:

"ודע לך אחי יקירי אשר כמו כן הוא חפץ כבוד אבינו הרה"ג יחי'...אשר יוזכר שם כבוד אדמו"ר הגאון הוא הצ"צ, אשר הי' גאון אמיתי וחסיד ועניו, ומהראוי להזכירו שיהיו שפתיו מדובבות, ובודאי יהי' לך לזכות, כי רבנו נבג"מ ימליץ טוב בעדך. ואם רצונך נוטה לזה, הודיעני נא ונשלח איזה ענין מדברי רבנו נבג"מ ותוכל להזכירו בשם רבנו. ואין בזה תפיסה למתנגדים כי הלא תוכל להתנצל כי בציווי כבוד אבינו הרה"ג יחי' עשית זאת"

באגרת אחרת אחיו ר' אברהם אף מתחנן אליו כי יבקר בקאפוסט אצל אדמו"ר הרש"ז וכותב לו: "בהיותו באורשע אז אי אפשר אשר לא יהי' גם בקאפוסט הסמוכה לאורשע, ובפרט אשר שמענו כמה פעמים שכ"ק הרה"ג דקאפוסט דו"ש באהבה. ואם ימאן כבוד אחי הג' נ"י בזה הלא יוכיח בבירור כי עוקר א"ע מעולם החסידות מכל וכל"

איננו יודעים אם ר' אליהו ביקר בקאפוסט או לא, אבל ברור שעקר עצמו מעולם החסידות, כפי שכותב עליו בנו: "כל בני משפחתו של אבי היו חסידי חב"ד... אבל בהשפעת חותנו, ר' ברוך מרדכי, שנמנה על בית מדרשו של הגר"א, והיה מתנגד קנאי, פירש מן החסידות ולא חזר אליה¹⁷."

2. בניו הרבנים הגאונים

[א] רבי ישראל איסר יעקב

בנו הבכור ר' ישראל איסר יעקב נולד בשנת תר"ה. והספיק עוד בצעירותו להתקשר לאדמו"ר הצ"צ ולשמוע חסידות מהרה"ח רבי הלל מפאריטש¹⁸. נסמך ע"י הרה"ח ר' אריה ליב זיוואו ור' יוסף רוזין. בשנת תרל"ג נתקבל לרב בעיר האנישקאק, ובשנת תרנ"ז עבר לכהן כרב

(16) לבסוף הם הובאו בספר 'אילה שלוחה'.

(17) יעקב קלצקין, 'הדאר' תש"ה גליון כ'.

(18) חיבת הקודש סימן לב.

בעיר ליוונהאוף. היה בקשר עם רבותינו נשיאנו ואדמו"ר הרש"ב מזכירו לפני הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסק כאחד הרבנים המועמדים להשתתף באספות הרבנים שקרא בשנת תרע"ח¹⁹.

¹⁹אוצר החכמה

גם בשנות ראינו רעה בעת שלטון הקומוניסטים עמד בקשר מכתבים²⁰ עם אדמו"ר הריי"ץ, והריי"ץ אף שלח לו ספרי תניא על חשבוננו למען הפיצם בעירו לוינהוף²¹. אדמו"ר הריי"ץ החשיבו מאד ובמכתביו מכתירו "ידידי עוז הרה"ג המפורסם נכבד ומרומם ור"ח אי"א כש"ת". בעת חליו בשנת תרפ"א שלח פ"נ והזכיר עצמו לרפואה שלימה בפני אדמו"ר הריי"ץ נ"ע²². נסתלק בשנת תרפ"ג.

[ב] רבי אברהם

היה מפורסם בצדקותו²³, תלמיד חכם מובהק ודבוק בדרכי החסידות, וכפי שראינו לעיל היה מקושר לאדמו"רי לאדי והיה נוסע לאדמו"ר הרחש"ז ואחריו לאדמו"ר המהרי"ד, שהעריכו וכבדו מאד, ליום חתונתו העניק לו דרשה געשאנק [דורון דרשה] את ספרי הצ"צ²⁴ שמש רב ברומנוב ובשנת תר"ס עבר לליאזני. עמד בקשרי מכתבים עם אדמו"ר הרש"ב, ובאגרות קודש פורסמו אגרות אליו²⁵. בשנות המהפכה עמד בקשר עם אדמו"ר הריי"ץ, להצלת המקוה בליאזני²⁶. הקשר נמשך גם אחרי שעזב כ"ק אדמו"ר את רוסיה.²⁷

²³אה"ח 1234567

[ג] רבי משה צבי הירש

צעיר בניו היה רבי משה צבי הירש, עיקר לימודו היה אצל מר אביו ועל ידו התעלה גם בתורת הנגלה וגם בתורת החסידות כפי שכותב בהקדמתו לספר אביו 'אילה שלוחה' שהוא

(19) לפי אגרות קודש הרש"ב חלק ב' עמ' תתע"ד.

(20) אגרות קודש הריי"ץ, אגרת היפו, וכן אגרת ד' תרמ"א.

(21) שם, אגרת ד' תרנ"ב.

(22) שם, אגרת הי' עד.

(23) בן אחיו יעקב קלצקין מתאר בעתון 'הדאר' את דמותו כטהור וקדוש אהבת הי' ואהבת הבריות שופע מלבו, עובד הי' ומצפה לביאת המשיח בכל יום ממש.

(24) בקובץ 'גדיל תורה' נ"י. ניסן תשל"ח, הובאו הגהות והערות שכתב ר' אברהם על ספרי הצ"צ ובראשם כיתוב בכת"י 'מתנה ד"ג [דרשה גישאנק] מאדמו"ר שליט"א להאברך אברהם בלאאמו"ר הרב ר"נ קלאצקין'.

(25) ראה אגרות קודש הרש"ב חלק ב' עמ' תתקכ"ו וכן בהערות בשם ר' חיים ליברמן שהיה תלמידו.

(26) אגרות קודש הריי"ץ חלק יד' אגרת היפו.

(27) שם אגרת הי' תתנ"ט משנת תרפ"ח מריגא.

עסק בהוצאתו לאור "והוא בעצמו היה לנו לרב בלמוד ים התלמוד והפוסקים ונושאי כליהם, גם תורת הבעש"ט נ"ע הופיע בנפשי רוחי ונשמתי"

הוסמך לרבנות ע"י הרה"ג והרה"ח ר' יוסף ראזין מדווינסק ומהרה"ג הרה"ח ר' צבי דוב לאטקער מהומיל. שלח ידו בכתיבת חידושי תורה בנגלה ואף מחסידות לא מנע טובו, וכתב פירוש על ספר התניא על פי כתבי החסידות של רבותינו וכן הערות ומראי מקומות, אך למגינת לבו היה הכל למאכולת אש.

כבר בצעירות יצא שמו כעדיו לגאון ורבים בקשו להשתדך אתו, מתוך האגרות של רנ"ה נראה שגדולי ישראל בקשו לקחתו לחתן תורה כפי הגדרת האב.

והרי כמה דוגמאות:

באגרת מחודש שבט תרמ"ג כותב רנ"ה "לבני, אחיך הצעיר, המופלג והשנון מוהר"ר מ"צ שי"נ נכבדות ידובר בו מדובראוונא, עם הרב המופלג הג' כמוהר"ר צבי תומארקין נ"י אחיו וחתנו של הגאון החסיד כמוהר"ר תומארקין זללה"א אבד' דק' קרעמענטשוק ואחרי מות אחיו הגאון זל' מילא הרב מהר"צ הי"ו מקום אחיו בהוראה בק"ק הנ"ל. ולו שתי בנות והוא איש אמיד כט"ו אלפים רו"כ ויותר "

באגרת אחרת נראה שאף הרה"ג רבי יוסף דוב סולוביציק מבריסק חפץ בו לחתן, למרות שהיה חסיד חב"ד. כך אנו לומדים מאגרת של רנ"ה:

"יום ה' במדבר מד' למב"י שנת ברוך תהיה [תרמ"ח] לפק'

...זה שתי שבועות ומחצה הגיעני מכתב מגיסך הרה"ג מוה' יעקב זלמן נ"י²⁸ ומציע לפני עבד בני הצעיר ...[העילוי] כמר משה צבי שי"נ עם ב"ג של הרב הגאון האמיתי כש"ת כמוהר"ר יוסף דובער הלוי נ"י, האבד' בריסק, ותוכו רצוף כתב ידם הסכמתו ע"ז והנדוני' מהר"ד הגאון הנ"ל רק ט"ו מאות רו"כ, והשבתי כי לפי מעמדי לא אוכל להעמיס עלי המתנות לכלה שתי, וגם ההלבשה לבני החתן שי"נ. והשיבני גיסך הנ"ל, עפי' דעת כבוד הגאון נ"י, כי גם ההלבשה יתן, אולם במתנות להכלה שתי יבצעו תמימים, היינו לפחות מעט מהשלשת הנדוני'. ושלח הגאון הנ"ל את בנו הגאון כמוהר"ר חיים נ"י ר"מ מוואלאזין, לתהות על קנקנו בלימוד בני הנעלה שי"נ, ובא לפה ביום ג' דנא והכנסתיו לביתי שתי לילות ויום תמים, והיום בבקר נסע צלחה לדרכו לבריסק ות"ל עלה לפניו תלמודו יפה, ומצא כדי מדתו אשר כתבתי במכתבי

(28) רבי יעקב זלמן ליפשיץ בנו של ר' ברוך מרדכי ליפשיץ, שהיה חותנו של ר' אליהו קלצקין, שהמכתב מופנה אליו.

לגיסך הרה"ג הנ"ל

מתוך המשך ההתכתבות ביניהם נראה שהשידוך לא בא לידי גמירא מחמת מעוט הנדוני', וכך 'ניצל' רבה של בריסק מחתן חסיד חב"ד.

בשנת תר"ס נתמנה לרב ברומאנוב [פלך מאהילוב]. היה מקושר לאילנא דחיי רבנו הרש"ב, והיה נוסע לליובאוויטש לשמוע חסידות. באחד מבקוריו בשנת תרס"ו ניצל בנס, כאשר הסוציאליסטים ערכו פוגרום בליובאוויטש וירו לעבר משרד הישיבה כאשר רמ"צ היה ליד החלון, ובדרך נס לא נפגע, כפי שמתאר אדמו"ר הרש"ב באגרתו²⁹ היה בין הרבנים הנאמנים לאדמו"ר הרש"ב והנתמכים כספית על ידו³⁰. אחרי הסתלקות הרש"ב התקשר לאדמו"ר הרי"ץ.

[ד] רבי שניאור זלמן

היה רב ברוגוטשוב וכבר בצעירותו יצא לו שם כגאון ולמדן. היה קשור ודבוק באדמו"ר מלאדי, והוא ובנו רבי יצחק דובער קרבוהו בשתי ידיהם ואף דברו בו נכבדות עם אחת מבנות משפחת הרב, בעבור אביו רנ"ה היה הדבר חשוב מאד ומהר לבשרו לבנו ר' אליהו, וכה כותב אליו:

"יום ג' אדר"ח כסלו שנת יעשה כל חפצך לפ"ק שימבארג [תרל"ח]

...שמעתי ע"פ [על פה] כי אדמו"ר מלאדי שי"נ רוצה ליקח את אחיך הנעלה מור"ה ש"ז שי"נ לחתן תורה עבור נכדתו בת בתו, ולהיות כי עתה אחרי פטירת הרבנית מלאדי ע"ה, אין דעתו נוחה מהעדר השלום בין הרב ר' דוב ובין אחותו, אני מצפה בכ"י למכתבם מראמאנאו, ואי"ה כשיהיו חדשות לטוב אודיעך..."

באגרת אחרת אנו קוראים:

"יום ג' לסדר ויגש תרל"ח לפק' שימבארג

...מרומאנאו כתב לי אחיך מהר"א שינ' כי אחיך מהרש"ז שינ' בהיותם בלאדי בפ' ויצא, כל בית אדמו"ר שי' התפלאו מאד על עוצם חריפותו ורוב בקיאותו בכל הש"ס ותוס', ותואר גאון יכנוהו והרה"ג מוהרד"ב באדמו"ר שי' [המהרי"ד] בעצמו מציע לפניו נכבדות גבוה גבוה, אקוה שנזכה לראות בשמחתו כי רב אי"ה."

(29) חלק ד' עמ' קלח אגרת תתקכ"ז.

(30) אגרות רש"ב, חלק ב' אגרת תקי"א, ושם בהערות.

השידוך לא יצא לפועל כפי שראינו לעיל ולבסוף נשא את בתו של הרה"ח ר' צבי דוב לאטקער וחתן בנו של הרה"ג הרה"ח רבי יצחק אייזיק מהומיל . החתונה הייתה בהאמלי ביום ה' פ' תולדות רח' כסלו תרמ"א³¹.

עם פרוץ המהפכה ודיכוי הרבנים ע"י הייבסקציה עמד רש"ז לצידו של אדמו"ר הרי"ץ בהרבצת תורה ויסוד חדרים לתשב"ר בעיר רוגטשוב. בשעת הגזירה [תרפ"ח] אלצו את הרבנים להתפטר ממשרתם ולפרסם בעתונים שהם מתפטרים בגלל שאין צורך בקיום תורה ומצוות ושמירת הדת. הרש"ז עמד איתן על משמרתו וסירב להתפטר, כדי לא לתת להם עילה לפרסם את הפרסום הנ"ל. ולא רק שלא הייתה לו שום הכנסה מהקהלה, אלא אף נידון כפאראזיט ונשללה ממנו הזכות לקבל מזון ודירה, והוצרך לשלם קנס על כל שנה שמשמש כרב. הקנסות עלו לסכום גבוה ורש"ז שרצה לעלות לא"י חשש שלא יניחו לצאת אם לא ישלם את הקנס פנה לאחיו ר' אליהו בא"י באגרת זו:

אוצר החכמה

ב"ה בדר"ח אייר ראהאטשאו

שלום רב וכט"ס אל כבוד מעלת אחי וראש... מ' אליהו שליט"א

באותו יום קבלתי מכ' הגלוי מב"א [מבן אחי] הגאון, ועל דבר המצב... כבר סלקתי ע"ח המס בימי החורף שעולה לשלושה מאות וארבעים ר"כ וגם ההוצאות ממארקיעס [בולים] לכל פינות שהייתי פונה למינסק, באברויסק, זלאבין, על אודות הסרת המס בטענה כי זקנתי ונחליתי ושיש ע"ז תעודות וכו' כ"ז [כל זה] לא הועילו כלל, מובן כי כבר נשארתי באין אונים גם מאותן התשלומים שקבלתי עזרה מבני עירי על ב' שלישים בערך מן ר"ה העבר. וע"ע [ועד עתה] שכירות אין לי, כי המקור מוצא ע"ז הי' מן השחיטה וזה נפסק לגמרי, ובשעה שגמרתי לשלם ע"ח העבר ניתן ע"ז [על זה] עוד פיתקא לשלם באותו הקיץ סך 162 רוק' בשלושה פרקים... אני בלחץ לבקש עזרה לשלם הארנונות כדי שלא לבוא לידי חה"ש [חילול השם] ח"ו ע"י הדפסתם במכה"ע [במכתבי העת] מה שלא יכתב במכתב הפטורים שלי ממשמרת. אך כיון שנושאי דגל תוה"ק בעירו צריך לשלם להארנונות בשביל שהוא ג"כ כמו סוחר, כי טוב סחרה מכל סחורה, הרי רואים אנחנו מעשים בכל יום, אם הסוחר שלא מחזיר להם את תעודתו על זכות המסחר, ואח"כ נתוודע שפדה איזהו דבר מועט, חלכה פסוקה שרכושו יחרם, והוא נשלח לארץ גזירה ר"ל, וכמו"כ בהוצאה כבעיתא בכותחא כו'³².

(31) לפי אגרת בגנזך הנ"ל.

(32) עירובין ס"ב, ב.

א"כ העצה היעוצה בזה הוא רק מה שנאמר בנבואה על זמן דעקבתא דמשיחא שאז התוה"ק תהיה כאניות סוחר, אז נצרך להביא ממרחק לחמה וזהו ע"י פרנסי הדור שתומכים להרבנים בעת צרה כזאת, דמעילתא לית להו ומפקנא אית להו³³, כאשר קרה אצלי, אשר במשך שנה זו, בצרוף הב' שנים בטרם יצאה הגזירה, יהיה עולה לחשבון של ערך שמונה מאות רוכ' וכבר שלמתי שסה' רו"כ, וגם נעשה אצלם שאני מוכרח לשלם עוד ב' מאות רוכ' ...

לזאת במכתבי הסגור בקשתי, שיטריח להביא עזרה מאת הגאון ר' חיים עוזר שליט"א מווילנא, שנתמנה לחלוק להרבנים מאת הכסף שנתאסף בארה"ב, לעזור לרבנים שנצרכים לתמוך בידיהם, ומכש"כ [ומכל שכן] להרבנים המסובלים ביסורים.

ואותו הפרנס שהי' מקודם בריגא ונסע לארה"ב ג"כ דרך מעבר בארץ ישראל³⁴, נראה הדבר שאין בכחו לעזור לרבנים, כי בשנה הזאת קים ליה בדרכה מיניה לעזור ת"ח בעלי צורה אשר בארץ שסובלים מחוסר כול וכמה וכמה מהם שיושבים בהצנע³⁵ בשביל סודות כאלה..."

אחרי שאחיו ר' אליהו קיבל את מכתבו, כתב מיד להגאון רבי חיים עוזר וזה מכתבו:

"בעזה"י יום ו' עש"ק ימי הגבלה תר"צ פעה"ק ירושלים

שלום וברכה מאדון הברכות, יזכה לראות בנחמת ציון וירושלים. כבוד הרב הגאון הגדול פאר דור מוה"ר חיים עוזר גרודז'נסקי שליט"א ולכל המסתופפים בצלו

אוצר החכמה

אחד"ש הדרת גאונו

הנני בזאת בקשתי בעד אחי הגה"צ הרב שניאור זלמן קלצקין נ"י רב בעיר רוגאצוב, רוסי' הלבנה. בטח יודע הדר"ג את התלאה שיש למי שנושא את השם רב כל זמן שאינו מתפטר בכתב הערוך בנוסח שהם מנסחים אותו וד"ל. לזאת יזכור נא הדר"ג גם אותו מכסף הנמצא בידו למטרת תמיכה עבור הרבנים שם, שיהי' לו עכ"פ לשלם את המס שהטילו עליו מפני משרת הרבנות

(33) כלומר אין להם הכנסה ויש להם הוצאה.

(34) הכוונה לכ"ק אדמו"ר הריי"ץ.

(35) הכוונה ליושבים במחלת.

דהוא נשאר חייב לשלם להם ע"ח זה עוד סך ארבע מאות ר"כ, ואשר בזה ח"ו בסכנה צפויה לו שישלחו אותו לארץ גזירה בגלל שאין ידו משגת, לכן למותר הוא להזכיר להדר"ג מהנחיצות שיש להתנהג מאד בזהירות בזה שלא יתגלה לשום איש זולתו מכל האמור במכתב זה והנני ממציא להדר"ג עם זה את האדרעס...

לא ידוע אם רח"ע העביר לו את הכסף, אך כנראה שהמצב החמיר ור' אליהו מנסה להוציא את אחיו מעמק הבכא, ופונה לבנו יעקב שהיה בעת ההיא בחו"ל, במכתב הבא:

"היות שבא מכתב מראגאצ'אוב שמצב הרבנים שם נורא, לא מוכרים להם אפילו לחם, גם לא נותנים להם מקום דירה. אפילו לינת לילה, לכן אם יש לאל ידך להשתדל להוציא את אחי ר' זלמן משם, וכן לכתוב תומ"י לבנו בלונדון שיכתוב תו"מ כמה שני חיי אביו בהפ"פ [בהפספורט] שלו ויכול להיות שיהיה באפשרות להשתדל ע"י משרד הרבנות מפה שישלחו דרישה כדי שיוכל לבוא ארצה".

באגרת אחרת הוא פונה למאן דהוא:

"יום ו' עשק' משפטים תר"צ

אבקשך באפשר להשיבני ממצב אחי מליאזני, ומרוגטשוב ברוסיה כי יצא קול שיושבים במאסר ע"י מכתב שנתקבל מרוגטשוב".

כל המאמצים לא הועילו והוא נפטר ברוסיה בשנת תרצ"ב, וגורלו, וגורל אחיו, היה כגורלם של יתר שלומי אמוני ישראל שנלכדו מאחורי מסך הברזל, שלא זכו לצאת מעמק הבכא. יהי זכרם ברוך.